

Wim Kok: "Uitgavenbeheersing is geen voorrecht van andere partijen"

Hij zit nauwelijks tien dagen op Financiën en zou eigenlijk het liefst eens goed uitslapen. Voor oud-vakbondsvoorzitter Wim Kok is het na drie en een half jaar kamerlidmaatschap wel even wennen om als minister aan het hoofd van een grote organisatie te staan. Achtien uur per dag bezig zijn met de medewerkers, de dossiers en de brieven. Tussen de bedrijven door vond hij tijd voor een kennismakingsgesprek met zijn nieuwe lijfblad. Over zijn eerste ervaringen op een 'doe-ministerie', het aantal vrouwen in de top, de belangen van de belastingbetaler en zijn isolement als minister. "Je zou af en toe gewoon in de tram moeten kunnen zitten."

De eerste dagen in zijn nieuwe functie heeft hij achter de rug. Zo'n spontane overvloed aan nieuwe ervaringen gaat aan niemand ongemerkt voorbij. Desondanks veert hij energiek overeind van de bank. Een rijzige gestalte steekt een joviale hand toe. "Wim Kok." Dit is hem dus, niet op tv, maar in het echt. Zijn uitstraling is onmiskenbaar, uit zijn voorkomen spreekt intensiteit, bewogenheid. Ernstig is hij, ja. Maar bij het praten en luisteren speelt om zijn lippen nu en dan een vaag lachje, dat zijn gelaatsuitdrukking een jongensachtig tintje geeft. Het is de avond dat 'de startbrief' uitgaat, waarin de eerste financiële tegenvallers worden gemeld. De inspanningen van de formatie en de begindagen van het ministerschap trekken een wissel op zijn manier van formuleren. Desondanks blijkt uit zijn vaak zame onopslag en zijn woordstroom dat zijn vaerkracht,

zijn zin voor een kritische gedachtenwisseling het nog niet hebben laten afweten.

Welke krachten huizen er in deze mens? 'Wij' ging het hemzelf vragen.

- U bent inmiddels anderhalve week minister. Hebt u al dat gevoel te pakken van 'Wij van Financiën'?

Reageert razendsnel, met een hoofdbeweging naar de kamerdeur: "O ja, meer dan 'zij' van Financiën."

- Toch is het heel wat anders om kamerlid en oppositieleider te zijn of minister en vice-premier. Wat zijn nu de eerste indrukken die u bijblijven van zo'n week?

"Tja. De eerste indruk is eigenlijk: hoe kom ik in hemelsnaam aan mijn slaap. Ik slaap weinig. En daarnaast is de belangrijkste eerste indruk de manier waarop Rutting het ministerschap heeft overgedragen. Los van ook onplezierige boodschappen die hij mij overbracht, was dat een goede ontmoeting.

En verder ben je dus in één klap hier op deze kamer gearacheerd. Je rolt 's ochtends je bed uit de auto in en je komt hier op je werkkamer. Het is natuurlijk voor iedere bewindsman een hele overgang, maar in mijn geval is het echt gelijk 'zwemmen', omdat je zit met de 'startbrief', de regeringsverklaring en daarna de politieke en financiële beschouwingen in de kamer. Behalve als minister van Financiën ben ik daarbij uiteraard ook betrokken als vice-premier."

- Als u uw huidige positie vergelijkt met die welke u hiervoor innam, welke verschillen vallen dan op?

"Een groot verschil tussen het werk in de Kamer en hier is dat je daar in die... bijenkorf rondvliegt en hier ben je als verantwoordelijk bewindsman veel meer deel- en dan uiteraard

een leidinggevend deel - van een organisatie. Nu kende ik dat vroeger als voorzitter van de FNV ook wel een beetje, hoewel die organisatie minder groot en minder ambtelijk was. En gek genoeg - dan zie je toch hoe snel mensen zich weer aan veranderende omstandigheden aanpassen - ik had in het begin een enorme moeite om vanuit dat meer organisatorisch bepaalde werk in de vakbeweging in de Kamer te moeten werken, en nu vind ik het weer vreemd om vanuit de Kamer drie en een half jaar later in de structuur van een ministerie te komen. Overigens zeg ik er tegelijk bij dat de samenwerking met de mensen - in je directe ondersteuning, maar ook de topambtenaren met wie je natuurlijk alles samen doet - dat die samenwerking wat mij betreft uitstekend verloopt."

- Bij de buitenwacht hoor je nog wel eens vertellen dat Financiën een saai ministerie is. Valt u dat nu mee of tegen?

De minister grinnikt. "Saai? Dan hebben ze een goede minister uitgekozen! Maar in alle ernst, ik heb geen flauw idee wat ik onder saai en niet saai moet verstaan als het om ministeries gaat. Er bestaat hier wel de gerichtheid om zaken

direct aan te pakken. Financiën is een echt 'doe-ministerie'. Door de aard van het departement gaat er een groot aantal zaken om waarover gepraat moet worden, maar het praten als therapie is hier, geloof ik, niet zo sterk ontwikkeld. Maar of dat nou saai is... Ik zou het eerder heel resultaat- en doelgericht noemen."

- Als we kijken naar uw eigen staf van directe medewerkers, dan komen daarin nauwelijks vrouwen voor. Bekruipt u niet het gevoel op een typisch 'mannenministerie' te zijn beland?

"O, ik dacht juist dat het bij Financiën, vergeleken met allerlei andere ministeries, nog niet zo slecht gesteld was wat betreft het aandeel van vrouwen in de organisatie. Maar misschien ben ik verkeerd ingelicht, ik heb er geen ervaringscijfers bij. Ik ken dat probleem trouwens uit de Kamer. Ook dat is helaas nog te veel mannenwerk. In de PvdA fractie was nog maar net 25% vrouw. Daarbij komt natuurlijk, het aantal is niet het enige wat telt. In een apparaat als een ministerie moet je wel kijken of vrouwen niet te veel de traditioneel vrouwelijke functies vervullen en nog te weinig in de ambtelijk

ke top zitten. Dat moet in de hele samenleving anders. De komende jaren moet dat ook in de bestuurscultuur gaan veranderen, maar dat kan niet met één druk op de knop. Je kunt dat, denk ik, wel proberen krachtig te bevorderen. Het zou mijn steun hebben als dat krachtig werd bevorderd."

- Er is de afgelopen jaren vanuit dit ministerie een nogal grote nadruk gelegd op de noodzaak tot beheersing van de overheidsuitgaven. Wat kunnen we in dit opzicht van u verwachten?

"Beheersing van de overheidsuitgaven in termen van doelmatig financieel beheer en budgetdiscipline is wat mij betreft buitengewoon belangrijk en nodig. Als het gaat om beheersing van overheidsuitgaven en je wilt inderdaad daarop besparen, dan moet je op een gegeven moment ook wel nagaan welke taken de overheid nu en in de toekomst nog moet doen. Maar zorgen dat de gelden die de belastingbetaler aan ons toevertrouwt, op een efficiënte en doelgerichte manier worden besteed, dat staat wat mij betreft met hoofdletters in mijn taakomschrijving omschreven. Dat vind ik ook absoluut geen voorrecht van

andere dan sociaal-democratische partijen. Wij moeten net zo goed zorgen dat mensen hun vertrouwen in de overheid houden. En als de overheid onvoldoende doelmatig is georganiseerd of onvoldoende doelgericht met de ter beschikking gestelde gelden omgaat, dan neemt het vertrouwen van mensen in de kwaliteit, en dus ook in het functioneren van die overheid af. Dat is een slechte ontwikkeling voor iedereen die de publieke zaak een warm hart toedraagt."

- De minister van Financiën als de grootste vriend van de belastingbetaler?

"Jawel, maar met dien verstande dat de belastingbetaler natuurlijk verschillende belangen heeft. De belastingbetaler wil graag een zo groot mogelijk deel van zijn inkomen netto overhouden in de vorm van een vrij besteedbaar inkomen. Dat is voor iedereen een belangrijk uitgangspunt. Tegelijkertijd denkt die belastingbetaler als burger uiteraard om zijn kinderen op school of heeft hij zijn eigen toekomst op het oog, met de hele problematiek van de verzorging en de verpleging en de positie van de bejaarden en ga zo maar door. Kortom, een bur-

ger, dus een belastingbetaler, heeft ook 'zwei Seelen in einer Brust': aan de ene kant wil hij er met zo'n laag mogelijk prijskaartje van afkomen, en tegelijkertijd is hij aangewezen op een aantal voorzieningen, die óf goed door en vanwege de overheid worden verzorgd, óf er niet zijn.

Nu weet ik wel dat je daar tussenin ook nog een tussenveld hebt met een aantal vormen van verzelfstandiging of privatisering, maar we zien ook hoe in de praktijk bepaalde vormen van privatisering tot het tegendeel kunnen leiden van wat er in werkelijkheid mee wordt beoogd. Neem het recente voorbeeld van de loodsen, dat was een dure manier van privatiseren. Door altijd maar te zeggen: we maken de overheidssector kleiner en de marktsector groter en krachtiger, kun je dus ook een financiële zeperd lopen. Ik ben daarin op zichzelf nogal pragmatisch. Ik ben ook niet principieel tegen vormen van verzelfstandiging. Ik vind dat je dat steeds aan de hand van een aantal criteria goed moet bekijken. Maar de belastingbetaler heeft dus, ruim gezien, meer belangen dan uitsluitend zijn of haar directe financiële gewin."

- Misschien kunnen we even een overstap maken naar de mens in de minister. Ook u zult een afweging moeten maken tussen de mogelijkheden van de één en van de ander. Nu hebt u in een eerdere functie als voorzitter van het NVV een keer gezegd dat u er een hekel aan hebt dat mensen, collega's van u, hun privéleven laten lijden onder hun drukke werkzaamheden. Hoe gaat u dat probleem zelf oplossen?

Twijfelend: "Hoe lang was ik toen voorzitter? Was dat aan het begin of aan het eind?"

- U was toen een jaar of drie, vier voorzitter.

Zekerder van zijn zaak: "O, ja, helemaal in het begin dus nog. Ja, ik heb intussen toch steeds meer gemerkt dat het toch niet meevalt om dat staande te houden, hoewel je privéleven ook niet altijd te meten is aan het aantal uren dat je thuiszit. Maar ja, door de aard van mijn werk bij de vakbeweging en later ook in de Kamer en nu zonder twijfel ook hier op Financiën, is er in tijd gemeten gewoon weinig ruimte voor privéleven. Dat is de keuze die je op enig moment eigenlijk maakt, een soort patroon waarin je gedrongen raakt. Ik vond het altijd wel plezierig toen mijn kinderen nog klein

waren - die zijn nu allemaal al groot en de deur uit. Die zeiden toen altijd: 'Papa is er niet vaak, maar als-ie er is, dan is-ie er ook wel goed.' Dat vond ik eigenlijk wel een aardig compliment. En daar troost je je dan mee."

- In de pers lees je vaak dat u als persoon 'gesloten' bent. Maar als je oude interviews met u bekijkt, dan vertelt u daarin best open over uzelf. Hoe verklaart u dat verschil?

"Ik heb geen idee. Misschien hebben de mensen die mij van die geslotenheid betichten - als ik het zo zou mogen uitdrukken - nog nooit de sleutel gevonden om de deur open te krijgen. Want kennelijk zijn de ervaringen die uit al die interviews blijken in strijd met het beeld van die geslotenheid. Misschien een wat oppervlakkige waarneming op grond van uiterlijkheden. Mij is ook wel eens een wat grimmig en van nature een beetje bezig uiterlijk verweten. Ik moet dus wat vriendelijker kijken. Je loopt ook niet de hele dag te denken: nu moet ik wat vriendelijker kijken. Zelfs in een verkiezingscampagne gebeurt dat niet, laat staan als dat allemaal weer achter de rug is. Nou ja, maar het valt wel mee met die geslotenheid, denk ik."

- U hebt in het verleden in 'Vrij Nederland' gezegd tegen Bibeb: "Ik ben niet iemand die zich gemakkelijk aanpast, ik kijk de kat uit de boom. Maar ik ben ook niet iemand die snel wegl loopt uit de situatie." Denkt u dat deze kenschets nu nog altijd op u van toepassing is?

"Nou, ik heb wel een zekere nieuwsgierigheid om bepaalde dingen eerst zelf gezien en getest en uitgeprobeerd te hebben voordat ik ze voor zoe te koek aanneem. En wat betreft weglopen voor verantwoordelijkheden, dat is helemaal mijn natuur niet."

- Ik stel deze vraag ook omdat u over uw inbreng op uw eerste EG-ministerraad tegen 'NRC Handelsblad' hebt gezegd: "Ik ben een passagier op een trein die al een tijdje rijdt." Dat suggereert toch ook dat u in eerste instantie begint met de kat uit de boom te kijken en de continuïteit in het beleid te benadrukken?

"Nou, daar zat helemaal niet zo'n bijzondere politieke bedoeling achter. Ik vond die opmerking later ook weer terug in de krant en toen dacht ik: O, heb ik dat gezegd? Nee, ik bedoelde daarmee het hele proces van de Economische en

Monetaire Unie. Het ging daar in Brussel niet zozeer om het feit dat ik nu op de al van een vaste dienstregeling voorziene trein van Financiën ben gestapt. Het ging mij er meer om dat de hele menings- en besluitvorming over de EMU de afgelopen jaren al een proces heeft doorgemaakt, waaraan nu in deze vergadering weer een bepaald vervolg is gegeven. En zo voel je je daar ook wel, want in zo'n bijeenkomst is er absoluut geen enkele mogelijkheid om ook maar iets terug te woelen van al datgene wat er in voorgaande jaren rondom de EMU en het rapport-Delors aan de orde is geweest. Ik vond het overigens wel een hele plezierige bijeenkomst, dat wel. De ruziesfeer viel me mee."

- In datzelfde stukje in 'NRC Handelsblad' werd een 'waarnemer' aan het woord gelaten, die vond dat u tijdens de Europese ministerraad een 'kekke' indruk had gemaakt...

"...ja, wat is dat voor woord?"

- Ik denk dat men vond dat u zich daar ter plekke als een vis in het water voelde.

"Ja, ik vond het ook wel aardig. Ik ben natuurlijk nog nooit als lid in de Europese ministerraad geweest, maar ik ken het Brusselse gebeuren vrij goed. Ik ben jarenlang voorzitter van de Europese vakbeweging geweest, maar ook als FNV-voorzitter heb ik veel ervaring in Brussel gehad. Nadat ik bij de FNV wegging, heb ik voor Jacques Delors het eerste half jaar een parttime opdracht gedaan over technologie en werkgelegenheid. Hem ken ik persoonlijk vrij goed, evenals veel andere leden van de Europese Commissie. Dus op zichzelf is het dan het niet zo moeilijk om in die Europese omgeving je draai te vinden. Het onderwerp, de EMU, is niet makkelijk, maar dankzij de onberispelijke dossiers van Financiën is dat met een goede investering op een zondagochtend ook geen probleem."

- U bent nu als minister van Financiën en met uw taken in het kabinet toch iets minder makkelijk direct te vinden voor de individuele burger dan u dat in vorige functies was. Vindt u eigenlijk dat Financiën voldoende benaderbaar, toegankelijk is voor de burgers?

"Het is heel moeilijk om daar zo in het algemeen over te spreken. Burgers die iets van Financiën of van de minister willen weten, of iets aan de minister willen zeggen of schrijven, kunnen daar de gebruik-

lijke kanalen volop voor gebruiken. We hebben hier brievenbussen en telefoons genoeg.

Het enige probleem is dat ze me niet altijd direct aan de lijn zullen krijgen. Maar dat was in de Kamer ook niet zo gemakkelijk, en zelfs in de periode daarvoor bij de FNV had je toch altijd een bepaalde structuur om je heen, die een zekere afscherpende werking had. Dat heeft bezwaren, hoewel het er tegelijkertijd voor zorgt dat je, zeg maar, de kleine en grote dingen wat van elkaar kunt onderscheiden. Ik vind het van belang om te weten wat er in

departement ook gezegd hebben. En de afgelopen dagen waren natuurlijk ook niet representatief voor het ministerschap, je bent relatief weinig buiten op spreekbeurten en vergaderingen. Maar dat komt ook door de eigen tijdsindeling die je kiest.

Er is inderdaad van 's ochtends vroeg tot 's avonds heel laat niets anders dan dit werk hier. Je moet wel zorgen dat je als politicus en bewindspersoon een redelijke antenne hebt en houdt. Daar zul je soms je medewerkers voor gebruiken, maar je moet er ook zelf op uit om te weten hoe er door de

mensen omgaat, die zich tot mij of tot Financiën wenden. Ik vind het ook van belang om een bepaalde mate van betrokkenheid te hebben bij de wijze waarop vragen en brieven worden beantwoord. Maar ik moet er nog over praten hoe we dat precies gaan doen. Eerlijk gezegd vind ik dat je, als je zoals ik nu achttien uur per dag geconcentreerd bezig bent met de medewerkers, de dossiers en de brieven, toch wel erg geïsoleerd staat. Dat heeft absoluut niets met Financiën te maken, dat zou ik op een ander

mensen over zaken geordeeld wordt, hoe men over politiek denkt. Daar lees ik veel over in de krant, maar je zou ook af en toe in de tram moeten kunnen zitten, en dat hoort er weer niet bij."

- Bent u een 'studeerkamer-minister' of één die we ook nog in het dagelijks verkeer gaan tegenkomen in de gangen van het ministerie?

"Nou ja, ik heb daar al een hele lichte poging toe gedaan. Van de week op een avond, toen ik even vrij was, ben ik met de Directeur-Generaal van de

Rijksbegroting even boven wezen kijken, waar een heleboel mensen nog zaten te tikken en te werken en te computeren. Dat wou ik zo geleidelijk aan wel eens wat vaker gaan doen, als ik daar tijd voor heb.

Niet om de populaire jongen uit te hangen, maar gewoon om eens te kijken hoe het hier functioneert, hoe mensen werken, hoe afdelingen eruit zien, wie mensen zijn achter de schrijvers van notities, welk gezicht bij welke handtekening en welke paraaf hoort."

- Eén afsluitende vraag: Dat was dus op uitnodiging van de Directeur-Generaal van de Rijksbegroting...

"...overigens in reactie op een verhaal dat hier al rond was gegaan, namelijk dat ik een keer tussen de middag een broodje wilde gaan eten. Dus ik liep hier de deur uit en zeg: kom ik ga eens een broodje halen, niet wetende waar in het gebouw ik dat broodje zou kunnen vinden. Daarop werd mij verteld dat dat allemaal wel voor me geregeld zou worden, dus ben ik maar op mijn kamer gebleven. Dat vertelde ik tegen de Directeur-Generaal van de Rijksbegroting en toen zei hij diezelfde avond: kom maar eens mee naar boven, dan heb je in ieder geval alvast onze verdieping gezien."

- En dat brengt mij dus op mijn laatste vraag: Er wordt wel gezegd dat uw voorganger meer een 'Thesaurie-minister' was en u eerder een 'Rijksbegrotingsman' zult worden. Mogen we dat uit dit verhaal afleiden?

"O, op die manier. Nee dat is puur de consequentie van de toevallige gesprekspartner van die avond, denk ik."

Jules Prast